

بعد از سقوط هواپیمای ایلوشین: عملیات‌های اسرائیل ضد ایران در سوریه

به قلم عساف اوربون (/fa/experts/saf-awrywn/)

۳ اکتبر ۲۰۱۸

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/after-ilyushin-crash-israels-anti-iran-operations-syria

العربية (/ar/policy-analysis/bd-thtm-tayrt-alywshn-almlyat-alasrayylyt-dd-ayran-fy-swrya/)

درباره نویسنده

عساف اوربون (/fa/experts/saf-awrywn/)

عساف اوربون سر‌تیب بازنشسته اسرائیلی و طراح استراتژی مسایل دفاعی است. وی هموند مهمان در امور نظامی در انستیتو واشنگتن است

تحلیل کوتاه

روسیه پس از سانحه ساقط شدن هواپیما سامانه‌های پیشرفته پدافند هوایی به سوریه داده است ولی تمایل‌اش برای مهار ایران ممکن است به این معنا باشد که عملیات‌های مداوم اسرائیل در آسمان سوریه را تحمل کند

در ۱۷ سپتامبر و در جریان حمله نیروی هوایی اسرائیل به سایت‌های ایرانی در لاذقیه که در ساخت موشک با دقت هدف‌گیری بالا مشغول اند نیروی هوایی سوریه به خطا یک فروند هواپیمای تجسسی روسیه از نوع ایلوشین-۲۰ را سرنگون کرد. این امر باعث شد روابط روسیه و اسرائیل به نقطه‌ای بحرانی برسد. ماجرا به‌سادگی این بود که نیروهای سوریه بعد از حمله اسرائیل آتش گشودند و ده‌ها فروند موشک را در مسیرها و در بردهای مختلف شلیک کردند - یکی از این موشک‌ها به هواپیمای روسی اصابت کرد که به کشته شدن هر پانزده سرنشین آن منجر شد. چنانکه در جریان حمله موشکی تحت رهبری آمریکا به اهداف سوریه بعد از حمله شیمیایی رژیم در ماه آوریل دیده شد این نوع واکنش از طرف سوریه امری استثنائی نیست.

مسکو در کمپین تبلیغاتی خود بعد از این حادثه تلاش کرد نظامیان روسیه و سوریه را از هر گونه سرزنش در امان نگه دارد. وزارت دفاع روسیه حتی بدون اشاره به سوریه اسرائیل را مسئول کامل این حادثه معرفی کرد. با این حال افشاگرترین بخش این حادثه - بر اساس همان جدول زمانی که روس‌ها ارائه کرده‌اند - همان ۲۳ دقیقه فاصله‌ای است که میان زمان اطلاع‌رسانی اسرائیل به روسیه درباره قصد حمله خود به لاذقیه (۲۱:۳۹) و آتشبار موشک‌های ضد‌هواپیمای سوریه در واکنش به این حمله (۲۲:۰۳) وجود دارد. با توجه به کارکرد قابل قبول تصاویر هوایی کنترل عبور و مرور هوایی و قابلیت‌های هماهنگی و راهنمایی و نظارت این مدت زمان برای تغییر مسیر هواپیمای روسیه و دور کردن آن از منطقه خطر می‌توانست کافی باشد.

در ۲۳ سپتامبر یعنی یک هفته بعد از این حادثه روسیه رسماً قول داد ظرف مدت دو هفته موشک‌های پیشرفته زمین به هوای سام (به احتمال زیاد سامانه اس-۳۰۰ پی‌ام‌بی‌یو که ناتو آن را «گاگول بی» Gargoyle B می‌نامد) تاسیسات جنگ الکترونیک (احتمالاً کراسو‌خا-۴) و سامانه‌های سی-۴ را در اختیار سوریه قرار دهد. اعلام این مطلب به موج‌هایی از گمانه‌زنی رسانه‌ای درباره عملیات‌های بعدی اسرائیل در سوریه انجامید. در جبهه داخلی اسرائیل ظاهراً شکافی میان طرفداران بنیامین نتانیاهو نخست‌وزیر اسرائیل و

مخالفانش پدیدار شده است. طرفداران نتانیاهو معتقدند اوضاع تحت کنترل است ولی مخالفانش می‌گویند «بازی تمام است» و اسرائیل مجبور خواهد شد به همه عملیات‌های هوایی خود در سوریه پایان دهد. چندین جنبه این موضوع شایسته بررسی دقیق‌تر است.

عملکرد روسیه

کمتر کسی شک دارد که کشته شدن پانزده نظامی روسیه در جریان آتشبار یک کشور هم‌پیمان نزدیک حادثه‌ای که هم‌زمان ناکامی‌های ارتش روسیه را نیز آشکار می‌کند می‌تواند برای ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه و نظام دفاعی کشور وی اثر مخربی داشته باشد. با این حال پوتین تجربه زیادی در تلاش برای برگرداندن شرایط به نفع خود دارد. اصل هدایتگر در واکنش‌های پوتین ظاهراً عبارت است از اعمال نفوذ حداکثری در بحران و در عین حال تلاش برای مدیون کردن همه عوامل از جمله عوامل داخلی در قبال خود. در این محاسبه اسرائیل مدیون پوتین خواهد بود به خاطر مسئولیتی که به این کشور نسبت داده می‌شود به خاطر حفاظت در برابر غضب ژنرال‌های روسیه و به خاطر اینکه نگذاشته است تا آتش بحران شعله‌ور شود. رژیم اسد نیز به سبب اینکه مقصر اصلی است و نیز به سبب اینکه روسیه تسلیحات جدیدی در اختیارش قرار می‌دهد مدیون او می‌شود. ایران نیز به سبب تلاش‌های پوتین برای مهار اسرائیل مدیون پوتین است و اصلاً شاید هزینه آن را (یک میلیارد دلار) بپردازد و وزارت دفاع روسیه نیز به خاطر لاپوشانی ناکامی‌هایش مدیون پوتین خواهد بود.

اگر وضع کنونی را در سیاق تاریخی بزرگتری قرار دهیم بسته تسلیحاتی روسیه برای سوریه ادامه اقداماتی است که شوروی سابق در اواسط دهه هشتاد میلادی انجام داده بود. در آن زمان بعد از آنکه اسرائیل ده‌ها فروند هواپیما و چندین آتشبار پدافند هوایی سوریه را در لبنان و حریم هوایی آن نابود کرد مسکو چندین آتشبار موشکی اس-۲۰۰ و نیز سامانه‌های سی-۳ را در اختیار سوریه قرار داد - هواپیمای ایلوشین روسیه را یکی از این سامانه‌های اس-۲۰۰ ساقط کرد. در شرایط کنونی در کنار درآمدهای فراوان از فروش سلاح عملیاتی کردن این سامانه‌ها نیز باعث خواهد شد سوریه در دهه‌های آینده وابسته به روسیه باشد. در واقع بحران کنونی به روسیه این فرصت را داده تا فروش سلاح به سوریه را از سر گیرد امری که سال‌ها متوقف شده بود - شاید به درخواست مکرر اسرائیل یا ایالات متحده. بعد از اینکه هفته قبل چندین پرواز ترابری با هواپیماهای آنتونوف ای-۲۴ روسیه به مقصد سوریه گزارش شد سرگئی شویگو وزیر دفاع روسیه در ۲ اکتبر به ولادیمیر پوتین گزارش داد که تحویل سامانه‌ها روز قبل کامل شده که از جمله شامل چهار سامانه پرتاب موشک و در کل چهل‌ونه قطعه است. وی گفته است که به نیروهای سوری آموزش‌های لازم داده خواهد شد تا در ظرف سه ماه نحوه کار با این سامانه را فراگیرند. تامین سریع این سامانه‌ها و استقرار تدریجی آن (که در ادامه بحث می‌شود) روسیه را در معرض درخواست‌های مجددی از طرف اسرائیل و آمریکا قرار داده است که مسکو می‌تواند از آن برای نفوذ بیشتر خود استفاده کند.

عملکرد اسرائیل

رویکرد اسرائیل در بحران اخیر در قبال روسیه به صورت قابل توجهی خویشتندارانه و سنجیده بوده که در عین حال بازتاب‌دهنده آگاهی کامل از تبعات احتمالی آن نیز هست. مقامات نیروهای دفاعی اسرائیل مسئول انجام مأموریت‌های حقیقت‌یابی و همکاری با رهبران نظامی ارشد روسیه شدند. مقامات دفاعی اسرائیل در زمان ارائه نتیجه‌گیری‌هایشان به همکاران روس خود بر زمینه استراتژیک و بی‌ثبات کننده استحکامات تهدیدآفرین ایران در سوریه تاکید کردند و در عین حال تصویری کامل از کانال‌های هوایی موشکی و هماهنگی در زمان وقوع این حادثه مشخص ارائه کردند. برخلاف درشت‌گویی و پرخاشگری روس‌ها نیروهای دفاعی اسرائیل توجه عمومی را به خود جلب نکرده‌اند و ظاهراً دستور مشخصی داشته‌اند تا از این طریق به حفظ آبروی کرملین کمک کنند و مانع از تشدید بحران شوند. نتانیاهو نخست‌وزیر اسرائیل و اویگدور لیبرمن وزیر دفاع اسرائیل به طور جدی و هماهنگ ضمن ابراز تاسف و همدردی به سبب کشته شدن نیروهای روسی به آرامی سوریه را مقصر حادثه خوانده و در عین حال از تعهد خود به ادامه تلاش‌ها برای مقابله با نفوذ ایران در سوریه و نیز هماهنگی با روس‌ها هر جا که ممکن باشد خبر داده‌اند.

لیبرمن روشن ساخته که «اسرائیل روابط خود را با روسیه از طریق رسانه‌ها مدیریت نمی‌کند» و تاکید کرده است که نخست‌وزیر و وزیر دفاع اسرائیل گفت‌وگوهای خصوصی با هم‌تایان روس خود را ادامه داده‌اند. این رویکرد که ظاهراً با پوتین هماهنگ شده است کمک می‌کند که تنش‌ها به سطح حرفه‌ای مقامات محدود شود و در عین حال فضایی برای تصمیم‌گیرندگان اصلی جهت هدایت امور ایجاد می‌کند. هرچند آسان نباشد. در ۲۶ سپتامبر نتانیاهو در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل متحد گفت که همه درخواست‌های وی درباره این مساله از دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا مورد موافقت قرار گرفته است. هرچند به اقدامات معینی اشاره نکرد. ترامپ نیز به نوبه خود گفت که صد در صد پشت اسرائیل است.

آینده حریم هوایی سوریه

همانگونه که در چنین مواردی شایع است چندین منبع رسانه‌ای گرفتار موج پیام‌های طرف روس شدند و درباره آینده عملیات هوایی

اسرائیل در سوریه و نیز فعالیت‌های امریکا و ائتلاف در این کشور نتیجه‌گیری‌های تندی کردند^۱ در سطح فناوری-تاکتیکی درست است که سامانه موشک‌های سام اس-۳۰۰ با دارا بودن موشک‌های پیشرفته دوربرد و قابلیت شلیک به چندین هدف در آن واحد موجب افزایش خطر برای اسرائیل و همه نیروهای است که هواپیماهای آن‌ها در نزدیکی سوریه یا بر فراز آسمان آن فعال‌اند با این حال نیروهای هوایی پیشرفته به‌ویژه نیروی هوایی ایالات متحده توانایی انجام عملیات در چنین محیط پرتنهدیدی را داراست^۲ نیروی هوایی اسرائیل هم اساساً طی دو دهه اخیر خود را برای این شرایط آماده کرده است^۳ اسرائیل اخیراً جنگنده‌های رادارگریز اف-۳۵ را از آمریکا خریداری کرد که برای این قبیل تهدیدهای پیشرفته طراحی شده‌اند^۴ علاوه بر این قرار داشتن این سامانه در اختیار نیروهای نابلد و بی‌دقت سوری احتمالاً باعث ایجاد نگرانی در میان کشورهای فراتر از اسرائیل نیز خواهد شد^۵ هر کسی که ساقط شدن پرواز شماره ۱۷ هواپیمایی مالزی را در سال ۲۰۱۴ به یاد آورد که با موشک زمین به هوای سام روسی سقوط کرد دچار دلهره خواهد شد^۶

مهمتر از توانایی فناوریانه و تاکتیکی این سامانه مساله نقش روسیه در عملیاتی کردن آن است^۷ برای ارزیابی تغییر پیش رو در زمینه تهدید و پیامدهای آن برای آزادی عمل اسرائیل باید به این عامل مهم توجه داشت^۸ روسیه از ۲۰۱۵ سامانه‌های موشکی پیشرفته‌تر اس-۴۰۰ را در سوریه مستقر کرده ولی تا کنون از کاربرد آن برای درگیری با اهداف مربوط به اسرائیل آمریکا یا نیروهای ائتلاف خودداری کرده است^۹ اگر نظامیان روس مسئول عملیات این سامانه جدید اس-۴۰۰ شوند این سامانه احتمالاً تحت کنترل و سیاست مسئولانه مسکو مورد استفاده قرار خواهد گرفت^{۱۰} ولی اگر این سامانه تحت کنترل سوریه قرار گیرد نگرانی‌ها بسیار جدی‌تر خواهد شد و احتمال درگیری با اهداف مربوط به نیروی هوایی اسرائیل و با آمریکا خطر حمله متقابل را افزایش خواهد داد^{۱۱} چنانکه باید منتظر باشیم که هواپیماهای روسیه بیشتری هدف «آتش خودی» قرار بگیرند^{۱۲} پیچیده‌ترین وضع زمانی خواهد بود که ترکیبی از اپراتورها کارشناسان مشاوران و ناظران روسی و سوری عهده‌دار سامانه‌ها باشند^{۱۳} روسیه اسرائیل و آمریکا احتمالاً تلاش خواهند کرد از وقوع چنین موقعیت خطرناکی جلوگیری کنند موقعیتی که در آن مسکو احتمالاً باید در قبال شلیک نیروهای سوریه به سمت هواپیماهای آمریکایی و تبعات آشکار آن پاسخگو باشد^{۱۴} شاید زمانی که مایک پمپئو وزیر امور خارجه ایالات متحده تحویل این سامانه به سوریه را «تشدید جدی» تنش‌ها خواند این سناریو را در ذهن داشت^{۱۵}

فراتر از بحث تحویل تسلیحات روسیه به سوریه خطر راهبردی به جزئیات این امر مربوط می‌شود – یعنی اینکه چه چیزی دقیقاً تحویل داده خواهد شد به چه کسی چه زمانی و کجا^{۱۶} مسایل دیگر همانگونه که قبلاً هم غیرمستقیم به آن‌ها اشاره شد شامل تقسیم کار میان روسیه و سوریه در بحث اختیارات و عملیات و نیز سیاست آتشباری است که از سوی هر طرفی که سکان امور را در دست دارد تعیین می‌شود^{۱۷} به عنوان مثال سامانه‌های اس-۴۰۰ که چندین دهه قبل در اختیار سوریه قرار گرفت در ابتدا با تیم‌های روسی کنترل می‌شد و نظامیان سوری تازه سال‌ها بعد توانستند کنترل آن‌ها را در اختیار بگیرند^{۱۸} روسیه در بحث تحویل تسلیحات و تعیین سیاست عملیاتی صلاحیت آتشباری می‌تواند به همه بازیگران سر موافقت تکان دهد ولی در عین حال کنترل لازم را در دست داشته باشد^{۱۹} این امر ضمن ابراز حمایت علنی از سوریه می‌تواند با جلوگیری از وقوع ناکامی‌های تحقیرآمیز برای ارتش روسیه و تلفات نظامی بیشتر برای آن همراه باشد و همزمان به برخی از نگرانی‌های اسرائیل توجه کند روند قوت گرفتن ایران در سوریه را کاهش دهد و نفوذ و اهمیت روسیه را از طریق فزاینده و درجه‌بندی [استفاده از تسلیحات] حفظ کند^{۲۰}

تداوم گفت‌وگوهای رهبران ارشد روسیه و اسرائیل نقشی اساسی برای برون‌رفت از این بحران خواهد داشت^{۲۱} در این سازوکار از اسرائیل انتظار خواهد رفت که در کوتاه‌مدت همچنان توجه عمومی را به خود جلب نکند به‌ویژه در بیانیه‌های عمومی خود^{۲۲} بی‌تردید ایران و گروه نیابتی آن حزب‌الله می‌خواهند از این تازه‌ترین اختلاف بهره‌برداری کنند و ممکن است به همین منظور همه طرف‌ها را به زودی در معرض آزمون قرار دهند^{۲۳} اما پرسش بزرگتر این است که آیا این حادثه تغییری در موضع روسیه در قبال استحکامات نظامی ایران در سوریه ایجاد کرده است یا نه^{۲۴} دلایلی وجود دارد که درباره چنین تغییری تردید کنیم^{۲۵} بدرستی می‌توان تصور کرد که ایران همچنان در حال ضربه زدن به اهداف روسیه است هم از منظر رقابت برای کسب نفوذ در سوریه و هم با دامن زدن به خطر مقابله ایران و اسرائیل که باعث به خطر افتادن دستاوردهای روسیه در سوریه خواهد شد^{۲۶} در نتیجه روسیه احتمالاً به پذیرش اقدامات اسرائیل در سوریه در میان‌مدت و درازمدت ادامه خواهد داد^{۲۷}

در حاشیه تهدیدهای راهبردی و تهدیدهای فناوریانه و تاکتیکی تصمیم‌گیرندگان در اسرائیل به‌خوبی از خطرات و پیچیدگی‌های مربوط به تصویب هر عملیاتی در آینده به‌خوبی آگاه‌اند و این امر بر حجم و نوع فعالیت‌ها به طور کلی تأثیر خواهد داشت^{۲۸} ولی هر قدر اسرائیل تهدید بزرگتری در فعالیت‌های ارسال سلاح ایران ببیند میزان تمایل رهبران اسرائیل برای تصویب اقدامات خطرناکتر بیشتر خواهد شد که هم شامل خطرات تاکتیکی از ناحیه اس-۴۰۰ خواهد بود و هم مواجهه با دشواری‌های راهبردی در روابط با روسیه^{۲۹} علاوه بر این اگر این سامانه‌های موشکی به صورت مستقیم و قابل توجهی هواپیماهای اسرائیل را تهدید کند نیروی هوایی اسرائیل سرانجام چاره‌ای جز نابود کردن آن‌ها نخواهد داشت^{۳۰} روسیه با درک این واقعیت ممکن است کنترل و اختیار آتشباری این سامانه‌های «سوری» را به دست بگیرد تا از این طریق از بروز حوادثی که می‌تواند تبعات راهبردی حیثیتی و داخلی داشته باشد جلوگیری کند^{۳۱} در شرایطی که ایران به توسعه حضور خود در سوریه ادامه می‌دهد شمارش معکوس برای حمله بعدی در سوریه احتمالاً چندان طولانی نباشد^{۳۲}

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Bennett's Bahrain Visit Further Invigorates Israel-Gulf Diplomacy

فوریه ۲۰۲۲ ۱۴

Simon Henderson

[\(/policy-analysis/bennetts-bahrain-visit-further-invigorates-israel-gulf-diplomacy\)](#)

BRIEF ANALYSIS

Libya's Renewed Legitimacy Crisis

فوریه ۲۰۲۲ ۱۴

Ben Fishman

[\(/policy-analysis/libyas-renewed-legitimacy-crisis\)](#)

BRIEF ANALYSIS

The UAE Formally Ceases to be a Tax-Free Haven

فوریه ۲۰۲۲ ۱۴

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/\) نظامی و امنیتی](#)

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/swryh/\) سوریه](#)

[\(fa/policy-analysis/asrayyl/\) اسرائیل](#)

[\(fa/policy-analysis/ayran/\) ایران](#)